

S.P.Q.R.

ROMSELSKABET

- Det usynlige Rom
- Vilhelm Marstrand – den store fortæller
- Safeticket
- Artikel: Der bor en bager...

Efter vores temadag og generalforsamling ser vi nu ind i resten af foråret. Vi har to arrangementer parat. En kombineret bogpræsentation og vinsmagning og en udfugt til Marstrandudstillingen på Nivaagaard med foredrag og rundvisning.

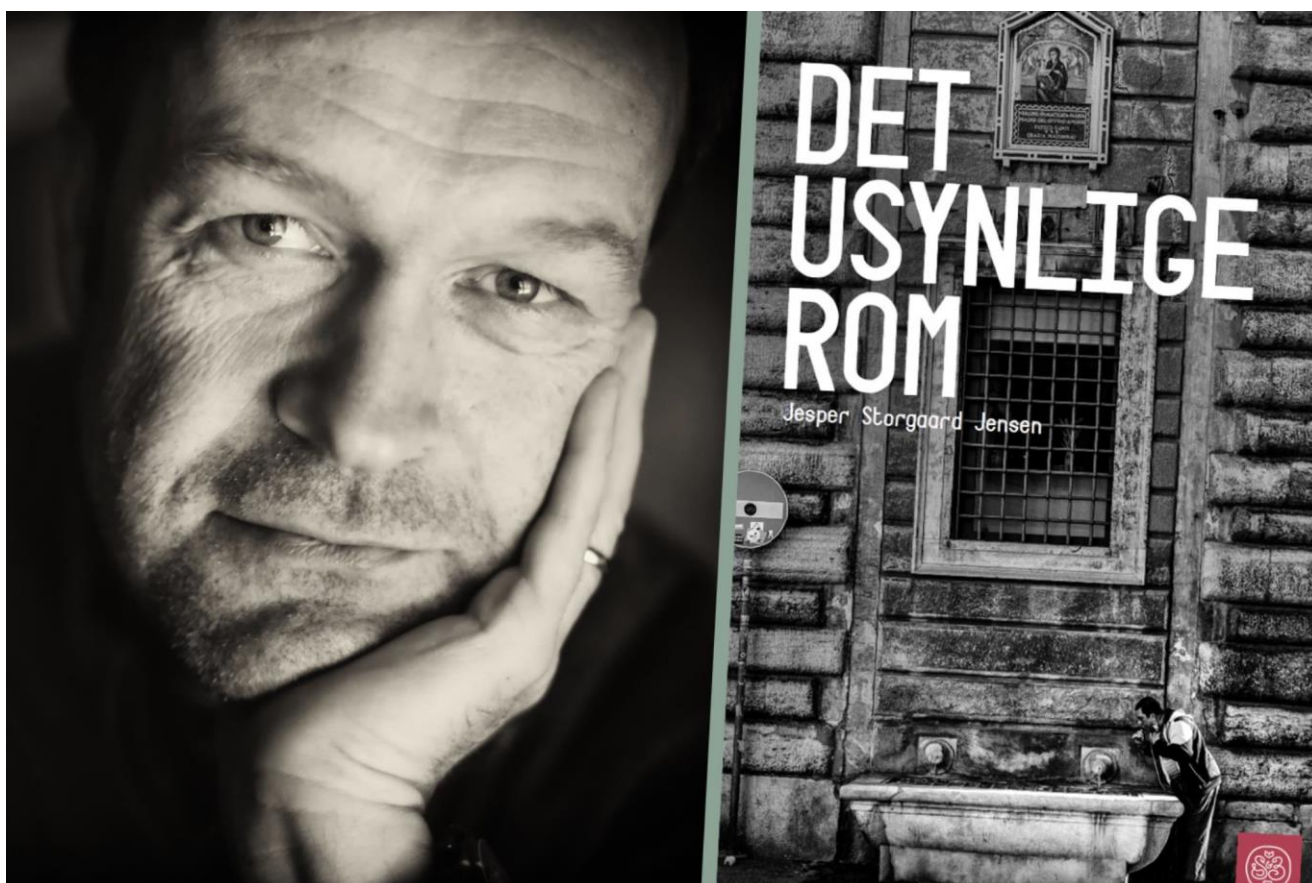
Mvh

Bestyrelsen

Bogpræsentation og vinsmagning

Bogpræsentation: Det usynlige Rom

Journalist Jesper Storgaard Jensen, som Romselskabets medlemmer kender gennem hans beretninger fra Rom under Corona-pandemien, fra årets medlemsgave *Garbatella – Roms rebelske perle* og fra en bogpræsentation om restauranter i Rom samt fra Romselskabets seneste rejser, hvor vi har mødt Jesper Storgaard Jensen og er slentret igennem forskellige bykvartere.

For få dage siden udkom Jesper Storgaard Jensens bog *Det usynlige Rom* og den 11. maj 2022 vil han præsentere den for Romselskabet. Forlaget skriver om bogen:

Til alle os, der ikke kan få nok af Rom – og som også gerne vil lære byens mindre charmerende sider at kende. Det usynlige Rom er en personlig beretning om byen, der som ingen anden kan bringe dig i ekstase og fortvivlelse på én gang.

Bogens forfatter, journalist Jesper Storgaard Jensen, har interviewet forfattere, filmfolk, hjemløse, folk fra den sociale sektor og ganske almindelige borgere og tilsat sine egne observationer og oplevelser for at tegne et kærligt, kritisk og realistisk portræt af den evige stad. Nyd også Jespers flotte fotos, der pryder bogens sider.

Bogen kan købes inden 11. maj til 240,-kr (normalpris 299,-kr), hvis man skriver til Susanne Trudsøe (susanne.trudsoe@live.dk) og aftaler afhentning eller evt. levering. Bogen vil også blive solgt ved arrangementet til samme pris.

Vinsmagning og foredrag ved vinhandler Carlo Merolli

Carlo er mangeårig vinimportør af italiensk og lidt af en "grand old man" i vinmiljøet i Danmark. Carlo vil øse af sin viden om italiensk vin og præsenterer de flasker vi skal nyde til vores antipastaaanretning.

Tid: 11. maj kl. 17.30 – 20.30.

Sted: Salon K. Huset Rådhusstræde 13, København K.

Pris for bogpræsentation, vinsmagning og en let anretning: 330 kr

Tilmelding sker udelukkende ved køb af billet på billetportalen **Safeticket** [link](#) (se herunder).

Vilhelm Marstrand – den store fortæller

Foredrag og rundvisning på Nivaagaards Malerisamling

24. maj 2022 kl. 16.30 – 20.00

Den danske guldaldermaler Vilhelm Marstrand (1810-1873) mestrede som få at skildre komplicerede kompositioner med mange farvestrålende figurer i livfuld bevægelse og blev i sin samtid opfattet som et geni. Med sine folkelivsskildringer og store fortælleglæde skilte

han sig ud fra tidens øvrige kunstnere. Wilhelm Marstrands medrivende fortællinger skildrer fest, dans, musik, teater og det nære menneskelige samvær – og hans dyrkelse af humor og satire, hverdagsliv og menneskelige anekdoter var uforlignelig, med et udsyn også mod folkelivet i andre lande.

På udstillingen 'Wilhelm Marstrand. Den store fortæller' viser hans mangfoldige talent, der både favner hverdagsscener i København, folkerige gadebilleder i Italien, intense portrætter, enkelte landskabsbilleder samt motiver over Holbergs komedier og Marstrands litterære yndlingsfigur, Don Quixote.

Vi starter arrangementet med et foredrag med kunsthistoriker Jette Lundstrøm, hvor hun vil redegøre for Wilhelm Marstrands liv, kunstneriske produktion og have et særligt fokus på hans rejser til Rom og Italien. Faktisk drog Marstrand ned til de sydeuropæiske himmelstrøg hele fire gange, hvoraf det første ophold i Rom varede knap fire år, mens det andet ophold i Rom/Italien ”kun” varede i tre år.

Efter foredraget vil Jette Lundstrøm vise os rundt i udstillingen. Der er 50 pladser til arrangementet, hvorfor vi bliver delt i to grupper. Mens den ene gruppe ser udstillingen, går den anden gruppe i caféen og nyder dagens ret med et glas vin og isvand til. En times senere bytter de to grupper.

Sted: Nivaagaards malerisamling Gammel Strandvej 2, 2990 Nivå

Tid: 24. maj 2022 kl. 16.30 – 20.00

Pris incl entre, foredrag og let anretning. 320 kr. Tilmelding sker udelukkende ved køb af billet på billetportalen **Safeticket** på dette [link](#) (se herunder).

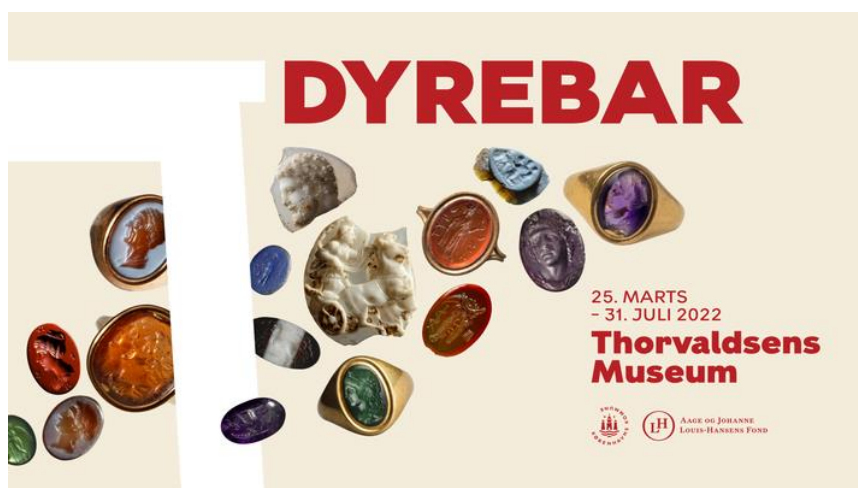
Safeticket

Romselskabets forretningsudvalg har sammen med revisor besluttet, at det fremover vil være hensigtsmæssigt at benytte en billetportal til administration af tilmeldningerne til arrangementerne, da denne administration efterhånden er blevet ganske omfattende. Valget er faldet på billetportalen **Safeticket**, som svarer til eksempelvis Billetto, Place2Book, Teaterbilletter og Billetlugen.

Vi håber, der bliver taget godt imod denne beslutning og skulle der vise sig problemer eller udfordringer med at benytte billetportalen er du altid velkommen til at ringe eller skrive til Romselskabets kasserer Susanne Trudsø på susanne.trudsoe@live.dk eller på telefon 31 40 58 77.

Romselskabet anbefaler to udstillinger Thorvaldsens Museum

DYREBAR

Kom helt tæt på Thorvaldsens samling af antikke smykkesten, på særudstillingen 'DYREBAR', der åbnede den 25. marts på Thorvaldsens Museum. Thorvaldsens samling er stadig blandt de største og fineste i verden, og omfatter guldindfattede signetringe og smukt udskårne sten af materialer som ametyst, karneol og bjergkrystal.

Udstillingsperiode: 25. marts - 31. juli

KÆRLIGHED - THORVALDSENS TEGNINGER

Frem til udgangen af juli kan man på Thorvaldsens Museum opleve kærlighedens mange ansigter i udstillingen "KÆRLIGHED – THORVALDSENS TEGNINGER". Der bydes indenfor til en sjælden oplevelse af billedhuggerens tegninger og skitser, som er subtilt iscenesat gennem seks fortællinger om kærlighed.

Udstillingsperiode: 19.11.2021 – 31.07.2022

Der bor en bager...

Var han virkelig en frigiven slave?

Af Ole Andersen, Per Kristian Madsen (bestyrelsesmedlem) og Philip Dons Madsen

I den sydøstlige del af Rom nede ved Porta Maggiore ligger et meget specielt monument. Det er højt, 10 meter, meget firkantet at se på med en trapez-formet grundplan og med en masse både lodrette og vandrette rør. Umiddelbart kunne det ligne rester af noget industrielt byggeri fra nyere tid, eller måske noget, som var opført under Mussolinis fascistiske regime, f.eks. i stil med randbebyggelsen på Piazza Augusto Imperatore. Men det er det ikke!

set fra sydvest med nogle af de 26 vertikale og horisontale tromler. Øverst en frise og i midten en inskription. Til venstre et glimt af Porta Maggiore og Aqua Claudia
(Privat foto)

Ved nøjere øjesyn er der dels antikke friser i toppen af byggeriet, dels er det på hele tre nogenlunde intakte sider med lidt forskellig tekst fremhævet, hvem der opførte og ejede monumentet, og hvem han var: På nord-siden står:

”EST·HOC·MONIMENTUM·MARCEI·VERGILEI·
EVRYSA·CIS·PISTORIS·REDEMPTORIS·APPARET”

Der er ligefrem rytme i ordlyden, som oversat siger ”Dette monument er bageren og leverandøren Marcus Vergilius Eurysaces’s. Det er klart”. På sydsiden er der en lignende, men kortere og delvist ødelagt inskription, som – umiddelbart påfaldende – har en lidt anden stavemåde, nemlig ”...MARCI VERGILI...”. Der er ikke tale om mangelfulde skolekundskaber eller usikkerhed. Men man har fulgt en ældre stavemåde for nogle af ordene, som først på Augustus’ tid blev ændret i kraft af en retskrivningsreform. Det gælder f.eks. formerne MONIMENTUM for Monumentum, MARCEI VERGILEI for Marci Vergili. Samme tendens ses i en hovedindskrift for Eurysaces’s hustru (se nedenfor).

Randbebyggelsen på Piazza Augusto Imperatore, opført 1937-38 til fremhævelse af kejser Augustus mausolæum. Bemærk ligheden med ælte-tromlerne på Eurysaces’ monument med de markerede vinduespartier og vertikale søjler samt den antik-lignende frise (Foto: Wikipedia)

Friseerne i toppen af monumentet viser meget detaljeret fremstillingen af brød, lige fra importen af korn, korn der males, æltes til dej, bages i ovn, og brødet, der vejes. På nordsiden vises en ælte-tromle til fremstilling af dej. Man mener, at de store vertikale og horisontale - i alt 26 - rør, der dominerer monumentet, består af sådanne ælte-tromler, der for antikkens romere har været let genkendelige som netop ælte-tromler. Nogle mener endog, på baggrund af fund af rester af jernbeslag i flere af tromlerne, at de faktisk er rigtige tromler, der har været anvendt i selve bageriet. Selvom det er lidt vanskeligt at forstå, at rigtige tromler kan have været af travertin, der ikke er særlig hård. På friseerne optræder

tillige toga-klædte mænd, der måske er bageren Eurysaces selv eller måske kontrollanter, der skal sikre, at der ikke blev svindlet med indhold eller vægte. Hvis billederne afspejler de reelle forhold i bageriet, har der virkelig være tale om stordrift. Øst for monumentet er der fundet rester af et større kompleks af ovne og bygninger. Det kunne være selve Eurysaces' brødfabrik, som måske i kraft af brandfaren var anlagt uden for byen.

Nordfrisen på monumentet viser bageprocessen. Til venstre bages brød i en ovn. Til højre ses en æltetromle. I midten en togaklædt mand, Eurysaces selv eller en kontrollant? (Privat foto)

Monumentet dateres bl.a. ved den omtalte stavemåde til 30-20 f.v.t., altså i republikkens sidste tid, da borgerkrigen mellem Antonius og Octavian, den senere Augustus, rasede, og forsyningen af korn til Roms million-store befolkning var truet af urolighederne. Så erhvervet som bager har været yderst vigtigt. Det afspejles jo også i den citerede tekst på monumentet. Eurysaces sætter ikke sit lys under en skæppe. Monumentet var bygget for at blive set, og set af mange: "APPARET": "Det er klart!"

Monumentet lå i republikkens tid uden for bymuren i krydset mellem to meget vigtige trafikårer Via Prenestina og Via Labicana (i dag Casilina) Her lå en begravelsesplads. Det var ikke tilladt at begrave inden for murene. Senere byggede kejser Claudius byporten, Porta Maggiore, i krydset mellem de to veje. Og da kejser Aurelian 271-275 e.v.t. byggede en ny bymur og udvidede byens areal, blev monumentet inkorporeret i muren, hvorved den ene side blev destrueret. Monumentet kom først atter til syne, da pave Gregorius XVI i 1838 (altså blot 10 år før påbegyndelsen af Italiens samling) ville blotlægge Porta Maggiore. Ved siden af monumentet fandt man en dobbeltstatue af en mand og en kvinde, der står og ser frem mod beskueren med hovederne let drejede mod hinanden, hvilket var en traditionel fremstilling af frigivne slaver. Manden bærer toga, hvilket var forbeholdt romerske borgere og dermed frigivne slaver, men ikke tilladt for slaver. Endvidere fandt man ved monumentet en tavle med inskriptionen:

"FVIT·ATISTIA·VXOR·MIHEI/ FEMINA·OPTIMA·VEIXSIT/QVOIVS·CORPORIS·
RELIQIVIAE/ QVOD·SVPERANT·SVNT·IN/HOC·PANARIO"

D.v.s. "Atistia var min kone/ Hun levede som en fantastisk kvinde/ hvis jordiske rester er lagt i/ denne brødkurv". (Også her med en ældre stavemåde fra senrepublikansk tid). Men her slutter historien ikke, for hovedet på statuen af kvinden blev stjålet under Mussolinis styre i 1934. Dobbeltstatuen er nu udstillet på Museo Centrale Montemartini i Rom, og det oplyses, at den er blevet "restaureret". Om det betyder, at kvindens hoved er det originale eller en kopi efter gamle fotos, er uklart. Den omtalte urne af form som en brødkurv er til gengæld forsvundet, men en ældre tegning af den gengives midt på museets tekst. Man har ikke fundet et sikkert gravkammer i monumentet, så der er usikkerhed om, hvorvidt det er et gravmonument for Astitia eller en såkaldt kenotaf, d.v.s. et gravminde uden begravelse. Igen:

Slaver kunne ikke gifte sig, men frigivne kunne. Det formodes, at både statuer og tavlen har hørt til monumentet, og i så fald understøtter de den formodning, at Eurysaces var en frigiven slave, der med monumentet ønskede at ønskede at skilte med, hvad han derudover havde opnået: Selvstændigt erhverv, et godt ægteskab og åbenbart en god økonomi. Monumentet har ikke været billigt at etablere.

Dobbeltstatuen, der blev fundet ved siden af monumentet og formodes at vise Eurysaces og hans kone Astitia. Fremstillingen med hovederne let drejet mod hinanden, og hvor figurerne ser frem mod beskueren, skal være typisk for frigivne slaver. Urnen af form som en brødkurv er forsvundet, men er gengivet på tegningen foran statuen, der er udstillet på Museo Centrale Montemartini i Rom (Foto Per Kristian Madsen)

Hvis man går ud fra, at den fundne inskription passer til monumentet, og at der har været et gravkammer, så ser det umiddelbart ud til, at kun Astitia blev gravlagt i graven. Og det vil uden megen tvivl sige, at hendes aske blev henlagt i monumentet. Om Eurysaces selv også skulle gravlægges der, bliver ikke nævnt nogle steder. Men han nævnes udtrykkeligt som ophavsmanden. Det var dog ikke ualmindeligt, at man konstruerede store grave til hustruer eller mødre, hvor bygherren selv ikke nødvendigvis var tiltænkt samme hvilested (tænk f.eks. på Caecilia Metella gravmonument på Via Appia). Men i så fald er der her tale om en grav til 'en fantastisk kvinde', som blev gravlagt i et monument, der dog kun hædrede mandens, Eurysaces', færdigheder og forretning. Ikke ualmindeligt, men interessant.

Var konen også en frigiven, slave eller var hun fri? Det er svært at vide, men romerske kvinder havde 2 navne, så hvis hun kun har heddet Astitia, taler det for, at hun var slave eller frigiven. Statuen af parret, hvor begge har den samme positur, kunne - som beskrevet - tale for det sidste.

Og så er der navnet Eurysaces: Navnet er græsk, mens fornavnet, Marcus, og familienavnet, Vergilius, er latinske. Hertil kommer, at det er meget usædvanligt, at fornavnet Marcus er skrevet helt ud i teksten på monumentet. Sædvanligvis blev fornavne forkortet, f.eks. til 'M'. Hvad kan vi nu bruge det til? Jo, navnene peger - lige som den omtalte statue - på, at Eurysaces var en frigiven slave. Mange slaver i overklassen fik græske navne. Det lød fint og elitært. Men slaver måtte kun have et navn. Frigivne slaver kunne så vælge supplerende navne, så de fik de traditionelle tre romerske navne: Fornavn, efternavn og til-/øge-navn. Eurysaces var ifølge græsk mytologi søn af Aias, der i Iliaden beskrives som en stor helt i slaget ved Troja. Han blev far til Eurysaces, hvis mor var en smuk krigsfanget prinsesse, som Aias faldt for. Sofokles fortalte siden i en tragedie, at Aias begik selvmord i raseri over, at ikke han, men Odysseus fik Achilleus' våben og rustning efter Achilleus' død.

Nogle slaver var børn af slavinder og mænd fra den romerske ejer-familie. Kan noget sådan tænkes at have været tilfældet med Eurysaces?

Der var mange slaver i det antikke Rom. Som i alle kulturer i antikken og jo helt op i vores egen tid. Det er skønnet, at 35-40%, eller 2-3 millioner, af befolkningen i Italien i tiden omkring afslutningen af republikkens sidste århundrede var slaver. Slaverne kom dels fra overvundne folk i Roms mange krige dels fra 'trafficking' drevet af professionelle handlere, især i den østlige del af Middelhavet. Halvdelen af slaverne i Det romerske Rige var ejet af eliten og arbejdede dels i landbruget på de store godser dels som tjenestefolk etc. i husholdningerne eller som håndværkere, herunder også veludannede bogholdere/revisorer og læger. Men mange var ejet af staten og varetog offentlige arbejder og hverv. Politikeren og statsmanden Ciceros højt kvalificerede og slavefødte sekretær Tiro bar som frigiven fra år 53 f.v.t. sin tidligere herres tilføjede navn, Marcus Tullius Tiro. Han døde på sin ejendom i Puteoli, formentlig i år 4 f.v.t. hvor han var blevet en gammel mand på trods af sit svage helbred.

De fleste slaver blev aldrig frigivet, blev 'libertini', men nogle blev frigivet som en gestus som følge af venskab eller markante indsatser, andre kunne gennem et liv spare nok op til at frikøbe sig selv. Imidlertid går der historier om slaver, der lige netop kunne spare nok op gennem livet til at frikøbe sig, når de ikke længere var noget værd som arbejdskraft. Hvad de så skulle leve af, når de blev romerske borgere, flagrer i vinden. Den gennemsnitlige samlede levetid for en slave var omkring 17 år mod ca. 10 år mere for en fri borger. Det hører med i

billedet, at børnedødeligheden var enorm. Hvis en borger blev 10 år, kunne han forvente at blive mindst 62 år gammel.

Slavernes retsstilling var miserabel. De kunne straffes, sælges og sågar dræbes uden konsekvenser for ejeren. Men i kejsertiden blev deres stilling gradvist forbedret, allerede kejser Claudius sikrede, at en slave, der blev forladt af sin ejer, var fri, og kejser Nero gennemførte, at en slave kunne klage over sin ejer ved en domsstol. Endelig blev det strafbart under kejser Antoninus Pius at slå en slave ihjel uden 'god grund'. Personer, der blev dømt til arbejde i miner, havde til gengæld overhovedet ingen rettigheder og levede som regel kun et par år efter dommen. Historien er af gode grunde fyldt med slaveoprør, mest kendt er Spartacus-opstanden 73-71 f.v.t. Men de blev alle slået ned efter kortere eller længere tid. Slaver, der flygtede, blev systematisk forsøgt fanget, og nogle fik tatoveret FUG for 'flygtning' i panden, hvis de blev fanget.

Og det romerske aristokrati har med stor sandsynlighed set ned på velhavende frigivne slaver, der ønskede at gøre opmærksom på deres status. Digteren Petronius, der var officiel 'smagsdommer' under kejser Nero i det første århundede e.v.t. har i sin delvist bevarede roman Satyricon beskrevet, hvordan den frigivne slave, Trimalchio, der arvede sin herres formue, slet ikke levede op det forventede kulturelle niveau og ved et æde- og drikkegilde opfører sig meget vulgært. Til overflod ville også Trimalchio bygge sig et vældigt gravmonument, så alle kunne se hans rigdom og position.

Men Eurysaces har haft god grund til at være stolt af sin position som fri, velhavende, gift bager med ret til at bære toga. Og hans monument er et minde herom. Fattige slaver har ikke efterladt sig spor af betydning. Om nogen overhovedet. Moralen er som altid: Og har du penge, så kan du få. Men har du ingen, så.....

Delvist baseret på Philip Kristian Dons Madsens Bachelor-afhandling: Status og identitet. En analyse af Eurysaces' og Caecilia Metellas gravmonument i Rom (2016).

Romselskabet S.P.Q.R

Vesterdalen 52 | 2870 Dyssegård | Telefon 22 30 64 60 | mogensbang@vesterdalen.dk

Jyske Bank 7854 1361115

